

3 Bijbellezen toen en nu

Age Romkes

Over Og, de koning van Basan, wordt in Deuteronomium 3:11 verteld dat hij de laatste van de Refaïeten was en een ijzeren rustbank had van negen bij vier el. Toen ik jaren geleden voor mezelf begon de Bijbel te lezen, kwam ik tot mijn verbazing deze uitspraak tegen. De herkenning was groot, want ook ik sliep in een ijzeren ledikant. Maar waarom stond zo'n banale uitspraak in de Bijbel? Het zou geholpen hebben als ik geweten had dat de Refaïeten reuzen waren en dat ijzer in die tijd zeldzaam en duur was. Dan had ik het belang van deze mededeling beter ingeschat. Wat moest Israël beginnen tegen deze gigant, met zijn bed van pakweg vier bij twee meter, die kon beschikken over ijzer, waar zulke sterke wapens van gemaakt konden worden?¹ Het is dat ze de Here aan hun zijde hadden, maar anders...

Dit is een kleine illustratie van wat tegenwoordig wel 'de boodschap en de kloof' wordt genoemd. Er zit een kloof tussen ons en de Bijbel waardoor de boodschap niet altijd overkomt. Soms begrijpen we de informatie in een bijbelgedeelte niet goed (3.1) of geven we er een uitleg aan die niet bedoeld wordt (3.2). Het kan ook zijn dat we het wel goed begrijpen, maar om andere redenen moeite hebben met de boodschap van de tekst (3.3). Elke tijd kent zo weer zijn eigen moeiten en mogelijkheden bij het lezen van de Bijbel (3.4), maar door alles heen blijft het Woord van God de blije boodschap van verlossing, die niet te missen is voor wie er oprecht naar zoekt (3.5).

3.1 Begrijpen wat er staat

"De programmatuur waarmee een WebCam wordt aangestuurd werkt in lagen. Eerst hebben we te maken met de driver die de USB-poort aanstuurt (...). Meteen daarna is er de software-interface die de brug vormt tussen de WebCam, de USB-poort en Windows (...). Op dat moment is de WebCam 100% functioneel, alleen kunnen we er nog niets mee."² Inderdaad, hier kan ik nog niets mee, ook al schijnt het als uitleg bedoeld te zijn. Als ik zo iets lees heb ik het idee dat ik een wereldinstap die de mijne niet is.

Ook als we een gedeelte uit de Bijbel lezen, stappen we een andere wereld binnen, met een andere taal en cultuur. We zullen dus even ons best moeten doen om een en ander goed te begrijpen.

3.1.1 Taal

Toen God Zich openbaarde aan de mensen, deed Hij dat in hun eigen taal. En dat doet Hij middels de Bijbel nog steeds. Vertalen is in die zin geen verlies, maar winst. We worden aangesproken in onze moedertaal en zo worden onze diepste snaren geraakt.³ Zelfs de Bijbel in de grondtaal is voor een deel al vertaling. We lezen de woorden van de farao van Egypte in het Hebreeuws en de woorden van de Here Jezus in het Grieks. De oorspronkelijke woorden van de Here Jezus in het Aramees⁴ hoeven we blijkbaar niet te kennen om zijn boodschap te kunnen horen.

Maar intussen brengt het lezen van een tekst uit een andere tijd, met een andere taal en cultuur, ook zo z'n eigen moeilijkheden met zich mee. Het woord ‘vlees’ betekent bij Paulus wat anders dan in het krantje van de slager, net zoals het woord ‘poort’ in het citaat aan het begin van deze paragraaf niet een grote deur in een muur is.

We zullen er dus wat moeite voor moeten doen om ons de taal van de Bijbel eigen te maken. En daarbij moeten leren aanvoelen hoe een bepaald gedeelte gelezen wil worden. De Here Jezus sprak tot de mensen ‘in gelijkenissen’ (Matteüs 13:34). Dat waren geen verhaaltjes om het de toehoorders gemakkelijk te maken (Matteüs 13:10-17), maar wat dan wel? Is profetie zo iets als de toekomst voorspellen of juist niet? En hoe moeten we de beelden en visioenen in Openbaring lezen?

3.1.2 Interpretatiekaders

We lezen in onze eigen taal en vanuit onze eigen kaders. Als de Here Jezus zegt “Of welk mens onder u zal, als zijn zoon hem om brood vraagt, hem een steen geven? Of als hij een vis vraagt, zal hij hem toch geen slang geven?” (Matteüs 7:9v.), dan begrijpen wij wel dat Hij bedoelt dat een vader graag iets goeds aan zijn kind wil geven. Maar hoe vertaal je dat in een cultuur waarin vis als iets oneetbaars wordt gezien en slang een lekkernij is?

Soms heb je het niet eens door dat je de betekenis van de Bijbel in je eigen raamwerk inpast. Laatst hoorde ik een meditatie over Markus 12:34 (Statenvertaling) “En Jezus ziende, dat hij verstandelijk geantwoord had, zeide tot hem: Gij zijt niet verre van het Koninkrijk Gods.” Kern van de meditatie: de man tegen wie dit gezegd werd, stond nog buiten het Koninkrijk, want hij had slechts met zijn verstand gereageerd en niet met zijn hart. Dit had naar mijn idee niet zoveel te maken met de betekenis van de tekst – ‘verstandelijk’ is daar gewoon een Oudnederlands woord voor ‘verstandig’ – en alles met de achtergrond van de spreker, waar het zeer gebruikelijk is om onderscheid te maken tussen geloven met het verstand of met het hart. Het laatste is pas echt, het eerste zit nog ‘een voet te hoog’.

3.1.3 Historische achtergrond.

Ook zonder dat je precies weet wat een Farizeeër of een tollenaar is, zul je de strekking van de gelijkenis in Lukas 18:10-14 wel begrijpen. Maar het verhaal krijgt wel meer reliëf als je door hebt dat het uitgerekend degene is die met de nek werd aangekeken die werkelijk contact met God heeft, terwijl de modelgelovige in zijn gebed de plank volledig mis slaat.

Het is niet zo heel belangrijk waarom het tussen Herodes Antipas en Pilatus bepaald niet boterde (Lukas 23:12), maar als je weet dat het gebied van Pilatus door Herodes’ broer bestuurd werd voordat het door de keizer van Rome onder het bewind van een stadhouder werd gesteld, dan valt het kwartje wel sneller.

Zeker als je een bijbelboek in zijn geheel wilt doorwerken kan het lonend zijn om je eens in de historische achtergrond ervan te verdiepen. De inleiding op een Commentaar bij het betreffende bijbelboek levert doorgaans al heel wat nuttige informatie.

3.1.4 Zeden en gebruiken

De betekenis van bepaalde handelingen kan van cultuur tot cultuur behoorlijk verschillen. In Nederland betekent tikken op je voorhoofd ‘ben jij even gek’ en tegen de zijkant van je hoofd ‘koppie koppie’. In sommige andere Europese landen is dat precies omgekeerd. Dat kun je maar beter weten als je op vakantie gaat.

Soms worden dergelijke gebruiken in de Bijbel uitgelegd. Zo horen we in Ruth 4:7 waarom Boaz zijn schoen uittrekt en is Markus zo behulpzaam om uit te leggen (in 7:3) waarom de Farizeën het zo erg vinden als de discipelen van de Here Jezus hun handen niet wassen voor het eten. Maar vaak moeten we het zonder toelichting doen. En dan slaan we de plank wel eens mis. Zou ‘blootshoofd bidden of profeteren’ (1 Korintiërs 11:5) werkelijk hetzelfde zijn als ‘zonder hoed op naar de kerk gaan’?

3.1.5 Normen en waarden

De kloof tussen culturen is nog dieper als er normen en waarden in het spel zijn. In Handelingen 8: 26-40 lezen we over ‘een Ethiopiër, een kamerling, een rijksgrote van Kandake, de koningin der Ethiopiërs, haar opperschatbewaarder’. Ongetwijfeld was hij in zijn eigen land een zeer belangrijk en gerespecteerd man. In Jeruzalem mocht hij niet eens in de tempel komen. Een eunuch mocht volgens de wet van Mozes het huis van God niet betreden (Deuteronomium 23:1).

Plato waardeerde de liefde tot de man hoger dan de liefde tot de vrouw omdat het mannelijke hoger is dan het vrouwelijke. Voor Paulus is homoseksualiteit juist een teken van verval in een wereld die steeds verder van God afdwaalt.⁵

Onze cultuur verschilt ook nogal van de culturen uit de Bijbel. Er wordt nog wel eens te snel geconcludeerd dat alles wat cultuurbepaald is voor ons niet meer geldt. Maar juist uit Romeinen 1 kunnen we leren dat cultuur niet los staat van de verhouding met God. Goddeloze mensen brengen een goddeloze cultuur voort. We kunnen niet zonder meer de opmerkingen in de Bijbel over de verhouding tussen man en vrouw of over huwelijk en seksualiteit naast ons neerleggen, alleen maar omdat daar in onze cultuur nu eenmaal anders tegenaan gekeken wordt.

3.2 Luisteren naar de boodschap

We kunnen de boodschap van de Bijbel terzijde schuiven als we te snel roepen dat iets tijdgebonden of cultuurbepaald is. Aan de andere kant kunnen we ook teveel uit de Bijbel willen afleiden. We kunnen voor alles een tekst zoeken en zo de Bijbel in zijn betekenis overvragen. We zullen goed moeten luisteren naar wat de Bijbel bedoelt te zeggen en niet op elke vraag een geforceerd antwoord zoeken door er een tekst bij te zoeken die daar niet echt over gaat.

3.2.1 Betrouwbaar in alles?

Volgens een artikel in Visie ontdekte de Brit Philip Bell “dat het Woord van God volledig betrouwbaar is, zowel wetenschappelijk als geschiedkundig.”⁶ Dat is mooi, maar de vraag is of de Bijbel op die manier betrouwbaar wil zijn.

Als Jozua zegt “zon, sta stil” (Jozua 10:12), betekent dat dan dat we moeten aannemen dat de zon om de aarde beweegt? Me dunkt van niet. En dan bedoel ik niet alleen dat we geen verouderd

wereldbeeld, van een platte aarde en een zon die langs een hemelkoepel beweegt, hoeven over te nemen. Ik bedoel dat Jozua helemaal niet bedoelt te beschrijven hoe het heelal in elkaar zit. Net zo min als wij daarover iets willen beweren als we 's morgens zeggen dat de zon 'opgaat'. Het lijkt me zeer aannemelijk dat ook Jozua wel beter wist. Hij was in de leer geweest bij Mozes, die op zijn beurt was opgegroeid als een Egyptische prins. En de Egyptenaren wisten echt wel het een en ander over de baan van sterren en planeten.

Hiermee is niet gezegd dat we in Jozua 10 slechts een 'mythische' beschrijving van een zeer grote overwinning aantreffen. Toen Jozua de zon stilzette, duurde de dag wel degelijk zo'n 12 uur langer dan normaal – tot grote verbazing van de bijbelschrijver (vers 13v). Alleen, deze gebeurtenis wordt verteld in de taal van alledag – in de directe waarneming is het de zon die opkomt of stilstaat – en niet in de taal van de wetenschap.

We moeten niet proberen de Bijbel uitspraken te ontlokken over wetenschappelijke kwesties waar de schrijver geen moment aan gedacht heeft. We moeten lezen vanuit de bedoeling van de auteur.

3.2.2 Eeuwige waarheid?

De waarheid van de Bijbel is wel eeuwig, maar niet tijdloos. Er is sprake van voortgaande openbaring. Abraham kende God, maar niet bij zijn Naam (Exodus 6:2), Die werd pas aan Mozes onthuld. En pas in het Nieuwe Testament leren we God kennen in zijn Zoon, Jezus Christus (Johannes 10:30, vgl. 14:9-11). Ook zit er ontwikkeling in de heilsgeschiedenis. Ds. H. de Jong schreef daarover in opbouw: "De Schrift (...) loopt geduldig met ons door de onderscheiden tijden en gelegenheden heen en laat zien wat voor veranderingen daarmee gepaard gaan. En dan blijkt dat wat in de ene tijd bindend wordt opgelegd in een volgende fase van de geschiedenis achterhaald is."⁷ De offerwetten uit het Oude Testament wezen vooruit naar het ene offer dat werkelijk afdoende was: de kruisdood van de Here Jezus (zie Hebreeën 9-10). Toen dat offer gebracht was verloor de tempeldienst zijn betekenis. In die zin zijn de offerwetten gedateerd en nu niet meer geldig. Niet omdat ze 'ontbonden' of ongeldig verklaard zijn of omdat ze bij nader inzien toch niet juist waren, maar omdat ze zijn 'vervuld' (Matteüs 5:17).

Niet alles wat in de Bijbel staat is dus onder alle omstandigheden op dezelfde manier geldig. In Deuteronomium 24:1-4 wordt er van uitgegaan dat een man zijn vrouw met een 'scheidbrief' kan wegsturen. Maar volgens de Here Jezus was dat slechts een tijdelijke noodmaatregel "met het oog op de hardheid uwer harten" (Matteüs 19:8). Niet iets om vandaag weer in te voeren dus.

Zorgvuldigheid bij het toepassen van bijbelteksten is dringend gewenst. "Want met het lukraak citeren van de bijbel kan grote verwarring gesticht worden waar niemand mee gediend is. Goede catechese is nodig, een geduldige uitleg, om duidelijk te maken wat eerst was en later kwam, wat ooit geldig was en wat nu geboden is."⁷

3.2.3 Het centrum: Jezus Christus

De Bijbel bevat geen tijdloze waarheid, maar heilsgeschiedenis. In het centrum van die geschiedenis staat Jezus Christus. Hij is de door Israël verwachte Messias, die de beloften uit het Oude Testament vervult; en de Heer van de gemeente, die het plan van God met de wereld

uitvoert (Openbaring 5). Hij verbindt Oude en Nieuwe Testament; Hij is de schakel tussen Israël en de Gemeente.

De schrijvers van het Nieuwe Testament lazen het Oude met het oog op Jezus. Telkens blijkt het om Hem te gaan. Om een paar voorbeelden te geven uit een hele rij: de belofte aan Abraham (Genesis 12:1-3) is van toepassing op Jezus (Galaten 3:16), evenals de profetie over de lijdende Knecht in Jesaja 53 (zie Handelingen 8:35); ook Psalm 8 wordt in Hebreeën 2:9 betrokken op Jezus en eigenlijk is de hele brief aan de Hebreeën een aaneenrijging van citaten en voorstellingen uit het Oude Testament, die telkens iets blijken te zeggen over de heerlijkheid van Jezus.

Door het werk van de Here Jezus wordt de geschiedenis van God met zijn volk heilsgeschiedenis: Hij bracht de beloofde verlossing en Hij voert de wereldgeschiedenis tot z'n bestemming. Zonder Hem zou alles verloren moeite zijn. Zijn leven en werk bepalen de zin van de geschiedenis. Als we Jezus Christus niet voortdurend voor ogen houden kunnen we de Bijbel niet goed begrijpen.

3.3 Moeite met de boodschap

De grootste moeilijkheid bij het lezen van de Bijbel is waarschijnlijk niet het begrijpen, maar het aanvaarden van de boodschap. Er staan veel dingen in die het gezonde verstand tarten of ons tegen de haren instrijken. Toen de toehoorders begonnen door te krijgen waar Jezus heen wilde met zijn betoog, zeiden ze: "Deze rede is hard; wie kan haar aanhoren?" (Johannes 6:60). En dat zal voor ons niet anders zijn.

Rudolf Bultmann, een Duitse theoloog uit de vorige eeuw, merkte dat zijn tijdgenoten niet uit de voeten konden met het Nieuwe Testament omdat het bijbelse wereldbeeld hen vreemd was. "Het wereldbeeld van het Nieuwe Testament is geheel anders dan dat van de moderne tijd, waarin het natuurwetenschappelijk denken de toon aangeeft. Hiermee is een probleem aangegeven, waarmee Bultmann zich zijn leven lang heeft beziggehouden. Hij streeft ernaar het wezenlijke in de boodschap van het Nieuwe Testament voor de moderne mens door 'vertaling' verstaanbaar te maken. Dit doet hij door te pogen de eigenlijke verkondiging los te maken van het verouderde mythologische wereldbeeld van het Nieuwe Testament."⁸ Een loffelijk streven. Maar in de praktijk bleek het er op neer te komen dat we bijvoorbeeld de opstanding van de Here Jezus niet letterlijk moesten nemen omdat dat volgens het moderne natuurwetenschappelijk denken nu eenmaal niet kan. Gebeurt er dan stiekem niet iets anders? Is het werkelijk zo dat we pas sinds de achttiende eeuw weten dat doden niet uit het hiernamaals terugkeren? Blijkens het Nieuwe Testament paste dit absoluut ook niet in het wereldbeeld van de discipelen (zie bijvoorbeeld Markus 9:10 en Johannes 20:25). Opstanding uit de doden hoort niet bij een achterhaald mythisch wereldbeeld. Het is iets wat voor mensen van alle tijden onmogelijk en onvoorstelbaar is, maar volgens de Bijbel daarom nog wel waar! Als we gaan weglaten wat voor ons niet aanvaardbaar is, zouden we wel eens weinig kunnen overhouden.

3.3.1 Heeft God gesproken?

Kun je bewijzen dat de Bijbel meer bevat dan gedachten over God? Valt hard te maken dat God Zich inderdaad aan mensen geopenbaard heeft? Moeilijk. "Zelfs als we God met onze eigen oren

zouden horen spreken, zouden we nog achteraf kennen denken dat het een hallucinatie was.”⁹ De aard van de inhoud is waarschijnlijk overtuigender. Het Woord van God staat zo haaks op wat we er zelf van denken, dat het haast niet aan menselijke bronnen ontsproten kan zijn (1 Korintiërs 2:9). Wie had kunnen bedenken dat God zijn Zoon zou geven om zijn vijanden te reden (Romeinen 5:1-11)? “In de bijbel zien we niet de mens tastend zoeken naar God, maar zien we God zijn handen uitstrekken naar de mens. (...) In de bijbel openbaart God zich als Iemand die, lang voordat de mens zelfs maar op de gedachte komt zich tot God te wenden en nog steeds in zonde en diepe duisternis is, het initiatief neemt, opstaat van zijn troon, zijn glorie aflegt en afdaalt om de mens net zolang te zoeken totdat Hij hem vindt.”¹⁰ Dat staat zo ver van onze menselijke voorstellingen af dat het wel van God moet komen.

3.3.2 Ik weet het beter

De Bijbel is een moeilijk boek. Petrus schreef over de brieven van Paulus: “Daarin is een en ander moeilijk te verstaan, wat de onkundige en onstandvastige lieden tot hun eigen verderf verdraaien, evenals trouwens de overige schriften.” (2 Petrus 3:16). Het laatste is het grootste probleem, het verdraaien van de betekenis van de Schriften. Dit kan gebeuren uit onkunde of onstandvastigheid. Niet gehinderd door enige kennis van zaken, menen we het vaak beter te weten dan de Bijbel. Wat ons daarbij parten speelt is ons gevoel van superioriteit ten opzichte van de bijbelschrijvers. Omdat we zoveel later leven, denken we dat we ook zoveel verder zijn. ‘Paulus wist nog niet beter.’ Wij wel?

3.3.3 Dat kan toch niet?

De moderne westerse mens heeft moeite met het geloof in wonderen. Wellicht is het tij wat dit betreft aan het kenteren. De postmoderne mens toont meer openheid voor het ‘bovennatuurlijke’. Het echte probleem zou wel eens niet kunnen zitten in het afwijzen van wonderen, maar in het strikte onderscheid tussen natuur en bovennatuur.

Een achttienjarige atheïst vertelt: “Als ik een wonder zou zien zou ik er alsnog een natuurkundige verklaring voor zoeken. (...) Van Mozes wordt verteld dat hij door de Rode Zee trok, het water opende zich en er ontstond een pad. Gebleken is dat de bodem op die plek bepaalde vormen had waardoor bij een juiste wind het water opzij werd gestuwd en er een droogte ontstond.”¹¹ Voor hem is daarmee het wonder van de baan. Het aardige is nu dat de Bijbel precies dezelfde verklaring geeft (Exodus 14:21).

Wat hier ten diepste misgaat, is dat we zijn gaan denken dat de natuur eigen baas is en zijn gang gaat zonder dat God er aan te pas komt. God komt pas in beeld als er iets gebeurt dat ‘niet kan’. Maar dan wordt zijn domein steeds kleiner naarmate we meer kunnen verklaren. Volgens de Bijbel is de donder de stem van God (Psalm 18:14) en is de wind zijn loopjongen (Psalm 104:4). Zou Hij die ervoor zorgt dat ijzer zinkt dan niet kunnen maken dat het drijft (2 Koningen 6:6)? Zou Jezus, Die de storm zijn wil oplegt, dan niet over water kunnen lopen (Markus 4:39 en 6:49)?

3.3.4 Wil ik dat wel?

De Bijbel claimt geloof en gehoorzaamheid. De bijbelschrijvers zeggen niet: zo denken wij er over, hopelijk hebt u er wat aan; we hebben naar beste weten onze religieuze inzichten weergegeven, maar als u er anders over denkt dan is dat uw eigen zaak. Nee, de profeten zeiden: ‘zo spreekt de HERE’. De evangelisten schreven over iemand in Wie zij geloofden, opdat ook wij zouden geloven “dat Jezus is de Christus, de Zoon van God” (Johannes 20:31). En de apostelen trokken niet de wijde wereld in om van gedachten te wisselen met andere religieuze leiders van hun tijd, maar om te verkondigen dat Jezus de Heer van de wereld is, ook al dacht de keizer in Rome daar beslist anders over.

De Here Jezus kwam om ons te redden en om de verloren wereld weer voor God te claimen, waarbij Hij beweerde dat de Vader al zijn bevoegdheden wat dit betreft aan Hem gedelegeerd had, inclusief de macht om eeuwig leven te geven en te oordelen.¹² Dat is het beeld dat de evangelisten van Hem schetsen. Daarom was zijn optreden ook zo aanstootgevend. Voor wie Jezus ontmoet is het werkelijk buigen of barsten. De vraag is ‘Wil ik buigen voor Hem en voor zijn Woord?’

3.4 Bijbellezen in de eenentwintigste eeuw

Zoals we de boodschap niet moeten aanpassen aan wat wij denken te kunnen aanvaarden, zo moeten we ook niet onze eigen cultuur als maatgevend zien. Het kan zijn dat we in de loop van de tijd belangrijke zaken zijn kwijtgeraakt. We moeten aan de ene kant beseffen dat we kinderen zijn van onze tijd. Wie zijn tijd niet kent, kent zichzelf niet. Aan de andere kant moeten we ook onze eigen cultuur onder kritiek durven stellen.

Welke verschuivingen in levensbeschouwing of levensgevoel beïnvloeden de manier waarop we de Bijbel lezen?

3.4.1 Veranderende spiritualiteit

We leven in een tijd waarin alles maakbaar lijkt en het recht op een goed leven in gezondheid min of meer vanzelfsprekend is. Dat kan ook de manier waarop we in het geloof staan beïnvloeden.

Uit een recent onderzoek onder christelijke studenten¹³ blijkt dat ze de Bijbel vooral lezen om er troost uit te putten en om praktische richtlijnen te ontvangen voor het eigen leven. Men grijpt vooral naar de Bijbel in situaties van verdriet of twijfel. Spiritualiteit kan dan een zoektocht worden naar een antwoord op onmiddellijke persoonlijke nood. Daar is op zich niets mis mee.

Maar het kan wel leiden tot een enorme versmalling, tot een kokervisie bij het bijbellezen.

In het Onze Vader (Matteüs 6:9-13) wordt ook gebeden voor alles wat we nodig hebben, levensonderhoud, vergeving en bewaring, maar dan wel in het meervoud (ons, onze). En binnen het kader van het Koninkrijk van God en alles wat voor de komst van dat Koninkrijk nodig is. Dit brede perspectief kan ons bewaren voor blikvernauwing en ongeduld. Het gaat om Gods alles omvattende reddingsplan voor de wereld en niet in de eerste plaats om mijn verlanglijstje voor vandaag.

Winstpunt is wel dat God en zijn Woord niet op een afstand gehouden worden. Uit deze benadering spreekt de overtuiging dat het in de Bijbel niet gaat om een abstracte waarheid, maar om de verhouding tot God, ook van mij, hier en nu.

3.4.2 Veranderende leeshouding

Als we in de Bijbel op zoek gaan naar wat we direct nodig hebben, troost en leiding, dan kan dat gemakkelijk leiden tot selectief lezen en het opzoeken van lievelingspassages. Dat blijkt volgens genoemd onderzoek¹³ inderdaad het geval te zijn.

Deze leeshouding, waarbij we onmiddellijk op zoek gaan naar de krenten in de pap, is ook wel te begrijpen. Er komt zoveel informatie op ons af, dat we om te overleven wel sterk moeten selecteren.¹⁴ De ‘rijkdom’ aan informatie in onze tijd kan juist tot een enorme verarming leiden. In de Bijbel is wijsheid een goed inzicht in het leven zoals God het bedoeld heeft, en dus de weg tot een gelukkig leven. Wij zouden ten onrechte kunnen menen dat we wijs worden door veel kennis te verwerven. Bovendien verwarringen we vaak kennis met informatie. Maar informatie is nog geen kennis. Zeker niet in de bijbelse betekenis van het woord, waarbij het gaat om persoonlijk kennen en niet om de opslag van feitenmateriaal.

Misschien is in onze traditie het selectief en fragmentarisch lezen al veel langer aan de gang. Wanneer hebt u voor het laatst een heel bijbelboek gelezen? Ook in protestantse kerkdiensten zijn er vaak korte schriftlezingen, zonder dat de kerkgangers iets te horen krijgen over het grotere geheel. Laatst maakte ik mee dat er in de hele dienst maar één vers uit de Bijbel gelezen werd. Grottere delen van de Bijbel achter elkaar lezen heeft een duidelijke meerwaarde. Als je het boek Handelingen bijvoorbeeld op de voet volgt, dan zie je dat het bij het eerder genoemde verhaal van de kamerling uit Ethiopië (8:26-40) niet om een persoonlijk bekeringsverhaal gaat, zoals je in eerste instantie misschien zou denken, maar om de voortgang van het Evangelie dwars door geografische en culturele barrières heen.

Vaak staat in het Evangelie van Lukas de sleutel tot het verstaan van een gelijkenis in de directe context. De pointe van het lastig uit te leggen verhaal van de onrechtvaardige rechter (Lukas 18:1-8) staat meteen al in het eerste vers. En ik ben ervan overtuigd dat er over de zogenaamde gelijkenis van de verloren zoon (Lukas 15:11-32) anders gepreekt zou worden als er ook even naar het begin van het hoofdstuk gekeken werd.

3.4.3 Veranderende waardering van kennis

We zijn ons ervan bewust dat je maar heel weinig kunt weten. Zelfs een expert kan zijn eigen vakgebied niet bikhouden. Niet wat je weet is dan belangrijk, maar dat je de informatie die je nodig hebt kunt vinden. In het onderwijs wordt steeds meer nadruk gelegd op het ‘leren leren’ ten koste van het overdragen van bepaalde kennisinhouden. En geldt dat ook niet voor onderwijs in de kerk, zoals catechisatie?

Betekent dit nu dat ook de bijbelkennis afneemt? In mijn waarneming wel. Bovendien is veel van wat we uit de Bijbel menen te weten tweedehands kennis. En dan kan het gebeuren dat iets wat we als een bijbelse waarheid beschouwen helemaal niet zo direct in de Bijbel terug te vinden is. Een uitspraak als “we moeten letten op de tekenen der tijden, want we leven in de eindtijd,

waarin volgens het boek Openbaring de antichrist zich zal openbaren” kan dan voor zeer bijbels worden gehouden. Maar de uitdrukking ‘tekenen der tijden’ komt in de Bijbel maar één keer voor, in een uitspraak van de Here Jezus tegen zijn tijdgenoten (Matteüs 16:3). De uitdrukking ‘eindtijd’ als aanduiding van het staartje van de geschiedenis zult u in het Nieuwe Testament niet vinden. En het woord antichrist komt niet voor in Openbaring. De terugkoppeling naar de Bijbel verloopt dus minder soepel dan we gedacht hadden.

Iemand wijst in een interview in Visie het fenomeen jeugdkerk af omdat daar geen ambten zijn “zoals die in het Nieuwe Testament beschreven zijn.”¹⁵ Maar het zal hem niet meevalen om het rijkje van ambten dat hij waarschijnlijk in gedachten heeft in het Nieuwe Testament terug te vinden.

Terug naar de basis dus, en weer met een frisse blik de Bijbel gaan lezen. Verwachtingsvol proberen te ontdekken wat er echt staat, zonder al van tevoren te gaan invullen wat er volgens ons zou moeten staan. Dit biedt nieuwe mogelijkheden voor bijbelstudie. Bijvoorbeeld samen met belangstellende niet-christenen van wie we in dit opzicht veel kunnen leren, juist omdat ze de bijbel nog niet kennen. Zij kunnen ons laten zien waar we met een gekleurde bril lezen.

3.4.4 Veranderende visie op de Bijbel?

Is ook onze visie op de Bijbel aan het verschuiven? Van ‘het onfeilbare, eeuwige Woord van God’ naar ‘een verzameling religieuze literatuur uit de Joods-christelijke traditie, een inspiratiebron voor mijn persoonlijke spiritualiteit’?

Als dat betekent dat we meer oog gekregen hebben voor de eigen taal en cultuur van de bijbelschrijvers, dan lijkt me dat winst. Maar we moeten niet menen dat deze menselijke kant van de Bijbel in mindering komt op de goddelijke. Dat God gebruik maakt van menselijke taal en voorstellingen wil niet zeggen dat we slechts te maken hebben met producten van religieus bevlogen mensen. Als een leraar zich uitdrukt in de taal van het kind, wil dat nog niet zeggen dat hij van zichzelf niets te melden heeft. En als het kind het thuis in eigen woorden navertelt, wil dat niet zeggen dat het alles zelf bedacht heeft.

Als de genoemde verschuiving betekent dat we er meer op zijn gaan letten of wat in de Bijbel staat echt werkt, of het een betrouwbare gids is voor mijn leven, en minder of ik alles wel kloppend kan krijgen met mijn verstand, dan lijkt me dat winst. Dan zitten we dichter in de buurt bij wat de Bijbel waarheid noemt, dan wanneer we menen dat we iets pas kunnen geloven als we de juistheid ervan kunnen beredeneren.¹⁶ Maar deze terechte nadruk op de persoonlijke, praktische en gevoelsmatige kant van de waarheid kan ook leiden tot onzekerheid en twijfel. We kunnen het geloof in de Bijbel gaan zien als een persoonlijke overtuiging. Een keus die bij mij past en die mij helpt, maar die geen algemene geldigheid heeft. Het is mijn waarheid. Maar wie ben ik om dat ook aan een ander voor te schrijven?

Als we zo denken doen we het Woord van God toch tekort. Hoe kunnen we weer komen van ‘mijn waarheid’ bij ‘De Waarheid’? Niet door mijn meningen op te dringen aan anderen. Wel door samen met anderen zo eerlijk en onbevangen mogelijk in de Bijbel te gaan lezen en te proberen daar zo integer mogelijk op te antwoorden. Mijns inziens kun je dan niet de troost die geboden wordt aanvaarden en de correctie afwijzen. Of in Jezus’ Naam vergeving van zonden ontvangen en

zijn uitspraak “niemand komt tot de Vader dan door Mij” (Johannes 14:6) tegenspreken. De Bijbel biedt geen vrij keuzemenu. Omdat God ons in Jezus Christus voor een definitieve keus stelt. Niet voor niets beschreef C.S. Lewis zijn bekering als een overgave aan God, hij capituleerde.¹⁷ Dat is de enige reële optie als de Schepper van hemel en aarde ons roept.

3.5 Waar het op aankomt

Je leert de taal van een land anders als je er alleen maar op vakantie gaat dan wanneer je van plan bent er te gaan wonen. Zo is het ook met bijbellezen. Je zult er meer in investeren naarmate het een grotere plaats in je leven inneemt.

Je hebt mensen die een digitale camera kopen en meteen op alle knopjes gaan drukken en er binnen een paar minuten foto's mee maken. Je hebt anderen die het ding niet aanraken voordat ze de hele handleiding gelezen hebben. Het heeft allebei zijn waarde. De eerste boekt snel resultaat en grijpt wel naar de handleiding als er iets misgaat. De tweede weet wat beter wat hij met de camera wel en niet kan doen en haalt er waarschijnlijk meer uit. Wie trefzekerder de Bijbel wil lezen en er meer uit wil halen, doet er goed aan er eens wat meer omheen te lezen, over achtergrond en ontstaan, over taal en stijl.¹⁸ En natuurlijk is het goed om alleen en samen met anderen veel in de Bijbel te lezen. Liefst ook langere gedeelten, om bijvoorbeeld de gedachtegang in een brief van Paulus eens helemaal op de voet te volgen.

Wie de kern van de Bijbel te pakken heeft, kan zo een heel eind komen. De kamerling uit Ethiopië moet wel even op weg geholpen worden, maar kan daarna zelf zijn weg wel vinden. Hij hoeft niet alles uitgelegd te krijgen. Zijn vraag is “over wie gaat dit?” (Handelingen 8:34). En dat is precies wat Filippus hem vertelt: “En Filippus opende zijn mond, en uitgaande van dat schriftwoord, predikte hij hem Jezus” (vers 35). Jezus is de sleutel tot een goed begrip van de bijbelse boodschap. Wie die sleutel heeft, zal niet alles begrijpen, maar hij zal de kern niet missen.

Want laten we wel wezen, het begrijpen is niet het hoogste doel. En zeker niet het eindpunt van bijbellezen. In zekere zin begint het dan pas. Als we het begrepen hebben, kan het Woord van God zijn heilzame werk doen in ons leven. Het kan ons “wijs maken tot zaligheid”, het wijst ons de weg en vormt ons, “opdat de mens Gods volkomen zij, tot alle goed werk volkomen toegerust” (2 Timoteüs 3:15-17).

De kamerling begreep dat het Evangelie van Jezus Christus, zoals hem dat uitgelegd werd aan de hand van Jesaja 53, zijn leven totaal zou veranderen. Hij werd christen en liet zich dopen. En “hij ging zijn weg met blijdschap” (Handelingen 8:36-39). Wie de boodschap van de Bijbel omarmt, krijgt een nieuw leven. Dat maakt bijbellezen zo de moeite waard.

Noten

¹ Ik ga er van uit dat we inderdaad aan een ijzeren bed moeten denken (zie Commentaar van Keil en Delitzsch t.a.p.) en niet aan een sarcofaag of hunebed van ijzerhoudend gesteente (zo bijvoorbeeld ds. C. Vonk in De Voorzeide Leer, deel Ic p.279 en prof. B. Holwerda, Oudtestamentische voordrachten, deel III p.71).

² Het citaat is afkomstig uit Computer Idee, nr.19: 07/09 tot 21/09 2000, p.17.

³ Zie bijvoorbeeld www.wycliffe.nl/2_wat/vert_moedertaal.htm. Denk ook aan het taalwonder met Pinksteren, Handelingen 2:8.

⁴ Zie I.A. Kole (red.), Oriëntatie in de bijbelse oudheidkunde, p.199e.v.

⁵ Let er eens op hoe hij in Romeinen 1 de toenemende vervreemding van God beschrijft. Eerst gaat het om beeldendienst (vers 23), daarna om afgodendienst (vers 25) en het eindigt ermee dat 'zij het verwerpelijk achten God te erkennen' (vers 28).

⁶ Van kikker naar prins? in: Visie 12 t/m 18 juni 2004, nr.25 p.12.

⁷ Ds. H. de Jong, Het tielpad van de Schrift, in: Oppbouw jg.48 nr.11 p.6.

⁸ Inleidende tekst bij Rudolf Bultmann, Jezus Christus en de mythe, Amsterdam 1967.

⁹ Dr. G.A. Blaauw en drs. H. Ferguson-Postma, Met reden geloven: C.S. Lewis over denken en geloof, Den Haag 1983, p.66.

¹⁰ John Stott, De basis van het bijbelse geloof, Apeldoorn 1985, p.11.

¹¹ Wat bezielt je?, een interview in Generation now! Jongerenmagazine met inhoud, dec. 2001 nr.11 p.11.

¹² Lees bijvoorbeeld Johannes 5 vanaf vers 19 of Matteüs 25:31-46.

¹³ Enquête over bijbelgebruik onder evangelische en reformatorische studenten aan hbo en universiteit door drs. N. van Maanen – van Voorveld.

¹⁴ Terwijl ik dit schrijf is er in de Christelijke Hogeschool Ede een multimedia tentoonstelling van studenten Communicatie over 'Life in Overload' aan de gang.

¹⁵ Ijgenwijs, in: Visie 19 t/m 25 juni 2004, nr.26 p.9.

¹⁶ Zie het gedeelte over 'Waarheid' in F.J. Pop, Bijbelse woorden en hun geheim, 's-Gravenhage 1972³ p.556e.v.

¹⁷ C.S. Lewis, Verrast door vreugde, Amsterdam 1961, p.199.

¹⁸ Zie bijvoorbeeld dr. J. van Bruggen, Kompas van het christendom: ontstaan en betekenis van een omstreden Bijbel, Kampen 2000.